

PRINCIPIUL EDUCAȚIEI PERSONALITĂȚII PROACTIVE

PRINCIPLE OF PROACTIVITY AS THE BASIS OF EDUCATION

VLADIMIR BABII,

doctor habilitat,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți

TATIANA BULARGA,

conferențiar universitar, doctor,
Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți

The principle of proactivity as the basis of education is examined in the article. The given phenomenon contributes to the changes of personality that take place due to some organizational rules supported by individual experiences. The author emphasises four variants of significant manifestation of pupil proactivity treated both on theoretical and praxiological analysis of musical and artistic activity of a pupil.

Structura personalității proactive este un ansamblu de legături trainice, care asigură **integritatea** acesteia, alcătuind un construct rezistent la influențele externe și fermitatea de a păstra caracteristicile fundamentale ale unei persoane concrete. Personalitatea prin felul său de a fi unicitară, constituie o structură cu acumulări valorice: caracter, aptitudini, atitudini, preferințe, emoții etc. Valorile individuale capătă o dezvoltare și o orientare performantă într-un anumit domeniu doar atunci, când persoana știe „*Ce să facă?*” și „*Cum să facă?*”, pentru a se alege cu un rezultat calitativ. În ideal, fiecare persoană dispune de următoarele calități transferabile în **proactivitate**: a) valorificării eficiente a resurselor individuale; b) centrării pe acțiunile pozitive; c) raportării experienței proprii la performanțele domeniului respectiv și idealul socio-uman; d) asumării de responsabilități; e) tendințelor de dezvoltare a unui limbaj proactiv.

Proactivitatea este o atitudine trăită, verificată de experiența *proprie*, propriul mod de existență, adică este o modalitate comportamentală interior-exterior echilibrată, și spre deosebire de substructura sa de *activitate*, nu numai că presupune experiența spiritului, ci și forma creării *sinelui*. Noi abordăm proactivitatea drept variabilă personală, drept comportare definitorie a unei personalități. A ajunge la un grad proactiv al acțiunii individuale înseamnă a da prioritate conștiinței și nu evenimentelor întâmplătoare. Prin simbioza cuvintelor *pro* și *activ*, *activitate*, s-a obținut noțiunea cu o nouă semnificație, superioară înțelesurilor elementelor constituente, care în viziunea lui S.Covey “denotă ceva mai mult decât a lua inițiative” [1, 212].

Principiul educației personalității proactive contribuie la dirijarea cu comportamentele elevului de pe poziții normative și cu luare în considerație a experiențelor personale. Principala semnificație a proactivității constă în tendința persoanei de a se schimba – proces care se desfășoară pe două căi: *tehnologică*, bazată pe stimulii veniți din exterior și *naturală*, bazată pe particularitățile individuale (imaginație, conștiință de sine, voință etc.), stimulate din interior. Din perspectiva principiului

nominalizat în educația muzical-artistică este important a orienta demersurile teoretice și legitățile praxiologice spre eficacitatea desfășurării **acțiunii** specifice domeniului. Actualmente nu dispunem de o viziune determinativă asupra mecanismelor de identificare a motivului care a declanșat partea practică a acțiunii și de măsurare a activismului intern. În schimb cunoaștem că “comportarea omului în exterior reprezintă acțiunea sa, iar comportarea omului înspre interior reprezintă viața sa spirituală” [2, 95]. Relaționarea dintre elementele proactivității este destul de actuală în plan formativ prin domeniul muzical-artistic, care însuși constituie un stimul de natură internă-externă.

Figura 1. (A B). Dualitatea existenței

Proactivitatea muzicală are diferite grade de centrare a energiei cu indici *pozitivi, negativi, pozitivi și negativi*. Există o relaționare reciprocă între structura “a fi” (trăire, ființare, afectivitate) și structura “a ști”, care duce la constituirea fenomenului “conștiință – de – sine” (“a fi” și “a ști”).

Conform figurei *A* *viața spirituală* are formula: “a fi” → conștiință de sine, care include în interiorul său un set de alte structuri, cum ar fi: cunoașterea, voința, imaginația. Revizuirea permanentă a nivelului de cunoaștere “adaugă conștiinței rezonanțe noi” [2, 95] sau, altfel spus, are loc o permanentă “răsucire” în jurul structurii “a fi” cu mintea plină de cunoaștere (stare de esență), care schematic are următorul aspect: S (stimul) → A (“a fi”) → P (proactivitate) → R (răspuns). Schema include următoarele aspecte: a) folosirea rațiunii, intelectului persoanei, b) cunoașterea existenței individuale și social-culturale, c) influența adecvată asupra lumii interioare și a legăturii cu practica. Din figura *B* identificăm tendința elevului de a propaga în exterior energiile acumulate, de a se *deschide* prin artă.

Schema binară S – R a fost suficientă doar pentru cercetarea problemelor legate de comportamentele umane în condiții de laborator, care erau abstractizate de la componentele active ale persoanei. Cea mai simplă relaționare S - R, după cum menționează N.Sillamy este *reflexul* care nu este decât o eliberare a energiei, ca reacție la un excitant. Calificăm această reacție, acest răspuns drept “activitate nervoasă inferioară, spre deosebire de activitatea nervoasă superioară, acea activitate a creierului, care pune în funcțiune mecanisme de acțiune de o complexitate extremă, din care rezultă sentimentele și fenomenele gândirii” [3]. Există două căi de acționare, dintre care: prima are loc sub influența evenimentelor și împrejurărilor determinate, iar a doua – în baza independenței individuale.

În cadrul cercetărilor asupra activității copiilor/adolescenților se operează cu termenii “manifestare”, “automanifestare” etc., care sînt insuficienți pentru determinarea stărilor proactive ale activității, deoarece, “a manifesta” nu este mai mult decât “a fi”, “a trăi”, “a te afla”. “A fi activ”, “a te afla în stare activă” constituie doar o condiție a procesului de centrare a demersului spre un sens filozofic, proactiv. În cazul de față, nu are loc decât actul de interpătrundere a noțiunilor de *activitate* și *proactivitate* (activ → proactiv).

Multiple erori educaționale se ascund în modalitatea de a distinge tipul elevului *proactiv* de cel *reactiv*, activitatea propriu-zisă de activitatea fictivă, fiindcă: “Ea (*personalitatea* – V.B.) se identifică nu numai cu numele său, pe ea o identifică și legea, cel puțin în limitele în care ea recunoaște *responsabilitatea* (subl. – V.B.) pentru comportamentele sale [4, 82]. Comportamentul bazat pe responsabilitate nicidecum nu poate fi rezultatul unei activități false, impuse din exterior, deoarece responsabilitatea este superioară activității propriu-zise.

Teoria educației muzical-artistice semnalizează despre existența așa-numitor *factori de frînare* a proactivității atât de ordin obiectiv, cât și de ordin subiectiv. Astfel, în lucrările lui G. Breazu, D.Kabalevsky – fondatorii noilor concepte educaționale în domeniul muzicii, sînt evidențiate mai

multe eșecuri ale sistemului educațional.

Actualmente, s-au schimbat valorile social-economice, care au influențat asupra întregului palier infrastructural și individual. Muzica, în esența sa, are menirea de a-l *introdesechide* pe elev prin/spre artă. Analiza demersurilor teoretice asupra rolului muzicii în viața elevului, permite să constatăm că majoritatea acestor demersuri se reduce la afirmația că muzica "... ascultată și interpretată în copilăria școlară, muzica înaltă, în mod activ influențează la formarea calităților spirituale pozitive ale personalității elevului..." [5, 35]. Evident, această afirmație poate fi variată, completată, însă, de la autor la autor, sensul ei este constant: stimulii muzicali *influențează* asupra persoanei pe toate căile posibile. De aceea în praxiologia educației muzical-artistică este necesar de a evita conexiunea scurtă în relația "S – R", pentru a obține un efect, în defavoarea unei relaționări mediate de proactivitate.

Între componentele formulei "S – R" se situează nu numai activitatea propriu-zisă, ci se mai creează un spațiu psihic, care determină comportamentele teritoriale. Elevul are nevoie de un asemenea spațiu, ca fiind fundamental pentru a exista și a acționa. Fiecare individ, în ambianță cu mediul cultural, mediul educațional își formează un spațiu individual. În dependență de natura "hărților individuale" proactive, intervenția noilor evenimente în spațiul individual provoacă o stare de confort sau disconfort spiritual. În acest context, este necesar a valorifica pe larg plasticitatea și aptitudinea de adaptare a elevului. Scoatem în evidență conceptele didactice, adepții cărora optează pentru ideea "*condiționării specifice* a procesului de învățămînt de către forma organizării sociale" [6, 7], mai ales, în legătură cu scopul educațional de a realiza în om un anumit sistem de valori. Didactica contemporană investeste în învățămînt o enormă cantitate de resurse în ceea ce s-a obișnuit a numi "instrucție" (cu un sens mai larg a celui de informație sau informații și deprinderi) [ibidem.] și "educație" cu sens mai restrîns, adică dezvoltarea forțelor interioare, în special, *formarea atitudinilor pozitive* (A.Kriekemans, 1967; Vl.Pâslaru, 1996, 2003).

Educația muzical-artistică proactivă implică înmatricularea în didactică, pe scară largă, a ideii că "nu ne putem opri la însușirea cunoștințelor, ci trebuie să continuăm prin dezvoltarea intelectului și moralității, *formarea atitudinilor* (V.B.) [6, 8]. Formarea atitudinilor este, în esența sa, o "*repliere*" spre sine, ceea ce este în posesia creației artistice. Astfel, răspunsul pe care o persoană trebuie să-l acorde unui stimul este nu atît cu destinație externă, cît cu tendința de a răspunde conștiinței sale, care ea una este în stare să se *introdesechidă* către lumea care "ar exista în afară de lumea fizică" [6, 8].

În domeniul artei muzicale comportamentul personalității nu poate fi de natură condiționată, ci obligă a răspunde la stimulii veniți din exterior în mod creativ. Persoanele proactive creează stimulii, reglează complexul stimulatoriu, conservează, dezaprobă, refac, variază, valorifică, reconstruiesc, reconstituie, fie chiar și sub formă de imagini artistice, care nu sînt mai mult decît o lume profund interioară. În capitolele ulterioare vom demonstra posibilitățile formative ale acțiunii muzical-artistice, modelizate în baza demersurilor teoretice elaborate în conformitate cu principiul educației personalității proactive.

În rezumat expunem următoarele caracteristici în definirea personalității proactive:

- deprinderea de a alege răspunsuri după împrejurări este axată pe o atitudine selectivă, însoțită de conștiința-de-sine;
- crearea situațiilor cu elemente artistice constituie o calitate individuală, care caracterizează o persoana ca aptă pentru a fi influențată de modele pozitive;
- a domina impresiile și reprezentările, adică a da prioritate deciziilor conștiente, a stăpîni o gîndire critică;
- asumarea responsabilităților determină gradul și cultură comportamentală (comunicativă, perceptivă, de creație) a elevului, ceea ce înseamnă că el este responsabil pentru acțiunea sa;
- a determina anumite situații înseamnă a preîntîmpina erorile, eșecurile și nereușita;
- cultivarea unei gîndiri pozitive, începînd cu determinarea scopului acțiunii proiectate și terminînd cu autoevaluarea rezultatelor obținute.

Referințe bibliografice

1. COVERY, St, R. *Eficiența în 7 trepte sau un abecedar al înțelepciunii*. Traducere și adaptare de G. Argintescu-Amza. Timișoara: Editura A.L.L, 1989, retipărită în 1995, 1997.
2. DRĂGĂNESCU, M. *Inelul lumii materiale*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
3. *Orientări contemporane în teoria cunoașterii*. Sub red. lui Henry Wald. București: Editura Academiei de Științe Sociale și Politice a RS România. Institutul de Filosofie,
4. ЛЕОНТЬЕВ, А. *Избранные психологические произведения*. В двух томах, том II. пер. под ред. В.В.Давыдова, В.П.Зинченко, А.А.Леонтьева. Москва: Изд-во Педагогика, 1983.
5. АЛИЕВ, Ю. Когда запоют о наших школах **В: Музыка в школе**, 1989, nr.2.
6. MOISE, C. *Concepte didactice fundamentale*. Vol. I. Iași: Editura Ankoram, 1996.